

DRS. J.D. BAKKER S.S.S., 1914-1982

DUWER EN STUWER VAN DE VERENIGING VAN SEMINARIE- EN KLOOSTERBIBLIOTHECARISSEN
Frans Hoppenbrouwers (stichting Communicantes, Tilburg)

“AANGAANDE FRATER ROMUALDUS” – dit is pater Jan Daniël Bakker; we zijn in 1934 – “Aangaande Frater Romualdus werd met nadruk aangemerkt z’n koppig vasthouden aan eigen ideeën en eigen wil...” Zo wordt het karakter van de dan 20-jarige novice door een van zijn superieuren beschreven. Later, in de jaren dat pater Bakker zich afbeulde voor de Vereniging voor Seminarie- en Kloosterbibliothecarissen – dat is tussen ongeveer 1948 en 1969 – in die jaren – staat hij onder de zijnen te boek als “lastig maar toch handelbaar”. Hij is “zeer ijverig”, maar “gaat geheel zijn eigen gang”.

Binnen de context van de VSKB werd pater Bakker perfectionistisch genoemd, geabsorbeerd in wat hij zag als zijn opdracht. Meer dan eens wekte hij ergernis met een afgemeten, ongenaakbare stijl, lettervreterij én onwrikbare overtuigingen, ook tegen beter weten in. Oud-personeelsleden noemden hun baas een onweersproken autoriteit. Heel precies schreef pater Bakker voor hoe zij hun werk moesten doen. Afwijking van zijn norm accepteerde hij niet.

Wanneer statutenkwesties op de rol stonden, gingen de VSKB leden met schrik en beven naar de Algemene Vergadering maar keerden opgelucht naar huis terug als “de Bakker” had gezwegen. Soms leek het alsof hij alleen om de sportieve overwinning het debat aanging, zo meende oud VThB secretaris pater Rudolf van Dijk o.carm.

Toch waren de verwachtingen van zijn kloosteroversten begin jaren '30 ook hoog gespannen. Pater Bakker was intelligent, getalenteerd, ondernemend en vasthoudend. Bij de VSKB stond hij te boek als een uitstekend manager, doelgericht en bescheiden; iemand die zichzelf niet ontzag. Hij eiste weinig aandacht op en was tevreden met een minimum aan comfort. Wie door de *Mededelingen van de Vereniging voor Seminarie- en Kloosterbibliothecarissen* bladert, kan het niet ontgaan dat pater Bakker, als handelend subject en als lijdend voorwerp een uniek stempel heeft gedrukt op de VSKB.

Daarnaast wordt zijn betrokkenheid bij het wel en wee van zijn personeel geprezen – en alhoewel zelden, soms kregen VSKB'ers, confraters en andere bekenden een persoonlijke pater Bakker te zien.

KIJKEN WE NAAR WAAR JAN DANIËL BAKKER ZIJN JEUGD DOORBRACHT, dan zien we dat de appel niet ver van de boom viel. Vader J.P. Bakker – als tuinder doende in het Noord-Hollandse Waarland – was een strenge, rechtlijnige man die moeilijk van “zijn gelijk” kon afstappen en voor wie, buiten zijn werk, niets bestond wat echt de moeite waard was. Tegelijkertijd was hij óók een innoverend ondernemer.

Pater Bakker ontsnapte aan het sociale en geografische isolement van zijn geboortegrond, waarvoor hij geen heimwee voelde – evenmin trouwens voor het Rijke Roomse leven van toen. Maar het waren Waarland en het Rijke Roomse leven waar zijn drive, werklust, acribie en beter weten vorm kregen. Ze keren terug in alles wat hij deed: zijn universitaire theologiestudie, het verzetswerk voor gevangenen in concentratiekamp Amersfoort, zijn lessen aan het sacramentijnse priesterseminarie, de VSKB en de hulpverlening voor de vervolgde kerk in Oost-Europa.

Door zijn intrede in de congregatie van het Heilig Sacrament werd dit rijk gevulde leven mogelijk, maar hoe hij in 1927 bij de sacramentijnen in Nijmegen terecht kwam, blijft een raadsel. Ook voor pater Bakker trouwens. Goed 54 jaar na zijn afscheid van Waarland schrijft hij:

Dat ik ertoe kwam om priester te willen worden, is bij mijn weten dan ook niet geweest, omdat Moe 't zo graag zou willen... Wat heeft me er dan toe gebracht om die weg op te gaan? Hoe gek 't ook klinkt, toch moet ik het antwoord op die vraag gewoon schuldig blijven.

VANDAAG 31 OKTOBER 2017 staan de duw- en stuwkracht van pater Bakker centraal en dan vooral binnen VSKB verband... Donderdag 27 maart 1946 betekende een beslissende wending in pater Bakkers leven, toen zijn provinciaal-overste Godfried Spiekman hem de opdracht meegaf om een bibliotheek in te richten, die voor alle confraters van de Nederlandse provincie toegankelijk moest zijn. Hier lag namelijk de reden waarom pater Bakker in 1948 het lidmaatschap aanvroeg van de een jaar oude Vereniging voor Seminarie- en Kloosterbibliothecarissen, de VSKB.

Of de VSKB werkelijk een initiatief van pater Bakker was, is geen uitgemaakte zaak. Bij het 25-jarig bestaan van de VSKB verhaalde de bibliothecaris van de Theologische Faculteit Tilburg pater Piet Cools m.s.c. hoe hij, samen met pater Theobald van Etten o.f.m., de statuten had opgesteld, want – ik citeer: “Bakker was er toen nog niet”. Bovendien staat de redemptorist Andreas Sampers in de *Mededelingen* als initiatiefnemer en oprichter boekstaafd.

Hoe het ook zij, niet later dan 29 augustus 1949 was pater Bakker bestuurslid, waarna hij rap uitgroeide tot de meest activistische “Werkbij” van de VSKB.

HET DOEL VAN DE VSKB werd in 1950 door voorzitter W. Couturier s.j. en bestuurslid Jan Daniël Bakker zo samengevat:

...de Vereniging [is] primair opgericht voor een ideëel doel: door aaneensluiting en samenwerking van haar leden de bibliotheken...op hoger wetenschappelijk peil te brengen, en aldus tevens het hare ertoe bij te dragen tot bevordering van de kerkelijke studies in het bijzonder en het culturele leven van Nederland in het algemeen.

De VSKB wilde de bestaande klooster- en seminariebibliotheken professionaliseren, waarbij duidelijk een typische, katholieke spagaat aan het daglicht trad, namelijk de poging om op wetenschappelijke grondslag én vanuit het geloof bij te dragen tot het culturele leven van Nederland. Problematisch in dit verband was dat over wetenschap wel te twisten viel, maar niet over het geloof en daarmee bleef die bijdrage tot het culturele leven vooral voor niet-katholieken vaak iets onverteerbaar.

Met genoemde doelstelling kan de VSKB in verband worden gebracht met het naoorlogse katholieke zuil-denken: emancipatie in de grote samenleving, JA!, zij het vanuit een heel specifieke, onwrikbare identiteit.

Maar bij alle focus op de katholieke binnenkant toonde de VSKB ook spootjes van doorbraak, oecumenische gezindheid en ontclericalisering. Pater Cools trad in 1948 toe tot de Rijkssubcommissie voor Regels Titelbeschrijving en op 31 mei van dat jaar introduceerde de VSKB zich bij de algemene Nederlandse Vereniging voor Bibliothecarissen (NVB). Vrucht van dit contact was de samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek bij het organiseren van cursussen voor kerkelijke bibliothecarissen.

Openheid naar andere geloofsrichtingen blijkt uit een bezoek van pater Bakker op 8 december 1955 aan de Abraham Kuyper Stichting van de Anti-Revolutionaire Partij in Den Haag, waar hij sprak met "bibliothecarissen en afgevaardigden van niet-academische wetenschappelijke bibliotheken".

Professionalisering werd als urgent ervaren. De openingsrede voor de negende Algemene Vergadering op 1 oktober 1953, verzorgd door waarnemend voorzitter pater Bakker, klonk wat dat betreft regelrecht alarmerend. Onder bijval van zijn gehoor vroeg hij zich af:

Hoe kunnen we aan de intellectuele noodtoestand van de Nederlandse clerus het hoofd bieden? Nauwe samenwerking [is] dringend gewenst, en het plan van een gemeenschappelijke seminarie cursus...heus zo onzinnig niet.

Enquêtes onder de leden, tussen 1954 en 1957, verschaftte meer inzicht in de situatie van het katholieke bibliotheekwezen. Die was slecht: zowel infrastructureel als professioneel en personeel. Een "schril beeld", zo vatte pater Bakker het in 1958 samen.

PATER BAKKERS EERSTE PRAKTISCHE BIJDRAGE tot de vereniging betrof het vaststellen van regels voor de analytische trefwoordencatalogus (ATC). Dit deed hij onder andere met pater W. Couturier en pater Th.A. Vismans o.p. Vanaf 1948 werkten ze aan de ontsluiting van theologische en filosofische tijdschriftpublicaties in wat al gauw de ATC Commissie ging heten. Volgens het jaarverslag 1949-1950 waren de ATC vergaderingen "geen theepraatje". Ze duurden uren. "Er werden Porphyriaanse bomen doorgezaagd...en het eindresultaat heette in de taal van P. Bakker: Ontwerp, gecorrigeerd, verbeterd en bijgewerkt."

Pater Bakker moet zich terdege in de bibliotheekwetenschappelijke materie hebben verdiept, want vanaf 1949 gaf hij inleidingen ATC voor de deelnemers aan de jaarlijkse "Vacantiecursus" die was bedoeld om de vaardigheden van de leden te verhogen.

Eind 1949 verscheen ook pater Bakkers eerste bijdrage tot de *Mededelingen*. Daarin besprak hij de mogelijkheid om omzetbelasting op aangekochte boeken af te trekken. Hij drukte zijn lezers op het hart om "volkomen eerlijk te werk te gaan". Elke post moest komen te vervallen "waarvoor men geen onomstotelijke bewijsstukken kan overleggen", omdat de belastingambtenaar "in ieder clericus – ook die zakelijk optreedt – de vertegenwoordiger ziet van geheel de 'eerwaarde geestelijkheid'."

DE VSKB NAM PAS ECHT EEN GROTE VLUCHT, toen er onenigheid ontstond met het bestuur van de Katholieke Boekverkopers- en Uitgeversvereniging Sint Jan over het prijsbeleid van de bij Sint Jan aangesloten leden.

De VSKB wilde voor de kloosters en seminaries substantiële kortingen bedingen, maar Sint Jan ging daar niet op in. Een en ander werd door het VSKB bestuur uiteengezet in pleitnota's, die door voorzitter Couturier en bestuurslid Bakker waren opgesteld. Beiden werden daarop afgevaardigd voor een gesprek met de uitgever Paul Brand Sr, voorzitter van Sint Jan. Met een compromis op zak – een centraal georganiseerde en dus kostenverlagende import van boeken en tijdschriften – vertrokken ze

op 13 februari 1950 naar Amsterdam, maar Brand wilde er niets van weten. Daarop deed pater Bakker in de *Mededelingen* een oproep tot actie:

Het Bestuur van de V.S.K.B. moet thans eerst daden stellen... Nu moeten wij zien ons zelf te helpen... En dat kan, dunkt me, door zelf een Bestelcentrale op te richten, althans voor de duur, dat de boekhandel ons niet naar wens bedient.

Dit appel ging vergezeld van een ruwe schets van hoe die Bestelcentrale moest worden ingericht, wat toch wel getuigt van pater Bakkers voortvarendheid.

Op de Algemene Vergadering van 2 augustus 1950 stemden de leden unaniem in met pater Bakkers voornemen, zij het dat eerst nog "moraaltheologisch en juridisch-zakelijk advies" moest worden ingewonnen. Ook besloten de leden eenstemmig tot de oprichting van een "Administratiebureau" dat de werkzaamheden van de Bestelcentrale moest gaan uitvoeren. Het bestuur van de VSKB nam beide besluiten op 24 augustus over. Er kwam een reglement. Er kwam een Beheerscommissie met pater Bakker als voorzitter en al op 1 september ging het Administratiebureau van start met pater Bakker als directeur.

De VSKB bleek dus slaafs noch volgzaam en pater Bakker, op zijn beurt, legde een grote slagvaardigheid aan de dag.

HUN ORDERS KONDEN DE VSKB LEDEN PLAATSEN vanaf 1 oktober 1950, wat volgens voorberekeningen een besparing van 25 tot 30 procent moest opleveren. Bovendien ging het Administratiebureau de ATC verzorgen en een Centrale Catalogus van boeken aanleggen met een uniforme titelbeschrijving die de VSKB leden in de vorm van steekkaartjes voor hun bibliotheek konden aanschaffen.

De activiteiten breidden zich in rap tempo uit en de onderneming groeide snel uit haar jas. In 1959 verruilde ze de twee kamertjes boven de drukkerij van de paters van het Heilig Sacrament in Nijmegen voor een houten nieuwbouw, die op het kloosterterrein kwam te staan. Voor slechts f 36.500 moest dit kantoor een meer permanente en dus duurdere oplossing nog vijftien jaar uitstellen.

De officiële ingebruikneming vormde een goede aanleiding om pater Bakker te prijzen voor zijn werk. Vanuit het Jezuïetenklooster Berchmanianum, met zicht op het kantoor, pende J.W. Kerssemakers s.j. een loftuiting neer, op de VSKB, op de barak én op directeur van de Bestelcentrale:

Natuurlijk werd Pater Bakker in het bestuur herkozen – al is die plaats onafhankelijk van het directeurschap van het bureau, het is toch louter voordeel dat die directeur ook in het bestuur zit, vooral als die man Pater Bakker is. Mijn allerbeste indruk was die van zijn werkkraft en ondernemingsdurf, altijd met de uiterste volmaaktheid van verwezenlijking voor ogen en die dikwijls ook inderdaad bereikend. Voor het werk dat hij nu weer verzet...mag ieder wel zijn petje (of kap) afnemen!

Al met al had pater Bakker zich enorm veel werk op de hals gehaald. Een neveneffect was een wat stiefouderlijke zorg voor de bibliotheek van het klooster Brakkenstein, waar pater Bakker tot 1967 de scepter zwaaide. Bibliotheekverwaarlozing was natuurlijk niet des VSKB's, maar pater Bakker maakte in elk geval zijn jaarlijkse directeurstoelage over aan zijn bibliotheek: eerst f 2.000 en vanaf begin jaren '60 f 5.000 per jaar.

In 1960 werd ook voor "buitenlandse kerkelijke bibliotheken-niet-leden" de weg vrijgemaakt om boeken via de Bestelcentrale te bestellen. Deze uitbreiding van clientèle sprong niet voort uit idealisme maar was ingegeven door "de krappe financiële positie van het Administratiebureau" en de "regressie" van binnenlandse bestellingen vanaf het einde van de jaren '50.

De Bestelcentrale was de belangrijkste activiteit van het Administratiebureau. Binnen de context van de VSKB, waarvan het lidmaatschap een paar tientjes kostte, ontwikkelde de Bestelcentrale zich, in de woorden van pater Bakker, tot "een grote zware kerel in een Dafje geperst". Soms waren er meer dan 10 werknemers onder leiding van pater Bakker doende.

INTERNATIONALISERING VAN DE VSKB was een andere verdienste van pater Bakker. Vruchtbare contacten legde hij in 1951 met de Westduitse *Arbeitsgemeinschaft Katholisch-Theologischer Bibliotheken*. In 1958 kwam de Franse oecumenische *Association des Bibliothèques de Science Religieuse* in het vizier. Binnen dit Duits-Frans-Nederlandse verband verscheen tussen 1959 en 1973 een bibliografie met recente theologische publicaties – de *Scripta recenter edita* met tien afleveringen per jaar. Uitvoerige reclame zorgde ervoor dat ze bij aanvang al 325 abonnees telde.

Daarnaast werd een ander product van de Frans-Duits-Nederlandse samenwerking aangekondigd: een drietalige "Bibliografie voor de seminaries" waarvoor pater Bakker in augustus

1959 een richtlijn opstelde. Tot 1965 – parallel aan het tweede Vaticaanse Concilie – verschenen één liturgische, één missiologische en één oecumenische biografie. Maar al in 1962 maakten de *Mededelingen* gewag van stagnatie. In tijden van theologische omwenteling bleken thematische bibliografieën extreem bewerkelijk.

Op 18 oktober 1961 kreeg deze internationalisering beslag in het informele, coördinerende orgaan *Concilium Internationalis Coordinationis*. Naast uitleen en ruil van boeken en tijdschriften en de uitgave van de *Scripta* en *Bibliographia* werd in CIC-verband een ruilservice opgezet voor publicaties die niet meer voorhanden waren, terwijl de benedictijnen van de Slangenborg tegen betaling oude documenten op microfiche zetten.

Met de *Belgische Vereniging van religieus-wetenschappelijke bibliothecarissen* werd afgesproken om elkaars vergaderverslagen te publiceren en samen de *Scripta* te verzorgen. Streven naar nauwere samenwerking verflauwde echter, toen in Nederland onrust ontstond rond de opheffing en samenvoeging van seminaries en kloosteropleidingen.

Ook trad de VSKB toe tot de opvolger van de CIC de nog bestaande Europese koepelorganisatie *Conseil International des Associations de Bibliothèques de Théologie* (BETH) die op 26 en 27 september 1972 te Königstein im Taunus officieel werd opgericht met zetel te Nijmegen. Het oerbestuur bestond uit drie personen. Voorzitter was pater Herwig Ooms o.f.m., vice-voorzitter pater Martin Benzerath c.ss.r. en secretaris-penningmeester pater J.D. Bakker. Tot slot, werd aansluiting gezocht bij internationale koepelorganisaties als de IFLA.

HET AANTAL LEDEN VAN DE VERENIGING GROEIDE GESTAAG. In 1948 waren er 43 leden, in 1950 iets meer dan 50, in 1953 al 98, in 1959 176 en midden jaren '60 meer dan 200. Dit succes kwam vooral voor rekening van pater Bakkers Bestelcentrale. Het VSKB initiatief om de reguliere boekhandel te omzeilen mocht geslaagd heten.

Maar pater Bakkers *werkkracht, ondernemingsdurf én volmaaktheid van verwezenlijking* kwamen hem ook op kritiek te staan. De omvang, activiteiten en commercieel succes van de Bestelcentrale zou de ideële kant van de VSKB doen ondersneeuwen, terwijl de meer actieve leden zich zorgen maakten om het gebrek aan interesse voor professionalisering binnen de Vereniging.

Wat al in 1953 als vermoeden werd geformuleerd – namelijk dat de helft van alle leden het te doen was om de voordelen die de Bestelcentrale hen bood – werd bevestigd bij de viering van het 10-jarig jubileum van de VSKB in 1957. Een oproep van het bestuur in de *Mededelingen* – “Geen bloemen, gaarne acte de presence” – bracht slechts 31 van de 153 leden op de been.

EEN SERIEUZE AANVAL OP PATER BAKKERS BOEKENRIJK kwam van VSKB voorzitter A. Houben s.j. Op 1 december 1962 eiste pater Houben hogere kortingen op de boekbestellingen. Het Administratiebureau, waarvan de Bestelcentrale een onderdeel was, moest maar eens flink afslanken, bijvoorbeeld door de internationalisering te beëindigen, stopzetting van de *Scripta recenter edita*, verkoop van het kantoorgebouw en het afstoten van de verlies lijdende tijdschriftenadministratie.

Pater Houben zei te zullen aftreden als zijn voorstel werd verworpen, maar de VSKB leden lieten zich niet dwingen – “de grote zware kerel” hoefde niet op dieet.

Toch bleef het gevoel bestaan dat de precieze doelstelling van de VSKB nader onderzoek nodig had. Verenigingsbestuur en -leden togen op 15 april 1964 naar 's-Hertogenbosch, waar ze in de bovenzaal van Hotel Royal bijeen kwamen. Een radicale koersverlegging bleef echter uit.

Wél werd met klem benadrukt dat de VSKB leden elkaar solidariteit moesten bewijzen door hun boeken en tijdschriften via de Bestelcentrale te betrekken. Sommigen van hen gingen namelijk geheel opportunistisch te werk, claimden financiële gunsten bij individuele katholieke boekhandelaren, terwijl ze bewerkelijke en dus verliesgevendende boektitels en tijdschriften aan de Bestelcentrale overlieten.

In 1967 keerde de “affaire Houben” in spiegelbeeld terug. Pater Nico Tromp m.s.c. meende dat de VSKB vooral een zakelijke onderneming was, die goedkoop boeken inkocht. Bijgevolg keerde hij zich tegen de ideële hulp aan de kerk van Oost-Europa, waaraan het VSKB bestuur zich gecommitteerd had. Het was, wat Tromp betrof, vooral een hobby-horse. Tromps analyse van de VSKB doelstelling was weliswaar onjuist; de conclusie daarentegen adequaat. Oost-Europa was inderdaad pater Bakkers “ding”.

NEERGANG ZETTE ZICH IN NA 1965. De al in de jaren '50 gevoelde noodzaak om de priesteropleidingen te fuseren kreeg beslag in 1966-1967 met de KIWTO's, de voorlopers van de latere theologische faculteiten. Daar was voldoende kwaliteit in huis om zelfstandig boeken te bestellen en te catalogiseren. Door de ontkerkelijking van de katholieke leesalen werd de VSKB achterban verder uitgedund.

Gebrek aan geld voor goed geschoold personeel leidde tot het staken van projecten als de

analytische trefwoordencatalogus en van de centrale titelbeschrijving. De *Bibliographia* kon niet aan de nieuwe wetenschappelijke standaards beantwoorden, terwijl de redactiekosten voor de *Scripta* almaar toenamen – tot f 6.500 in 1965. Ook was de toename van het aantal boekbestellingen vanuit het buitenland geen ondubbelzinnige zegening gebleken. De VSKB moest die bestellingen voorfinancieren en liep daarmee grote financiële risico's.

Door de “koncentratie van de priesteropleidingen in Nederland” en de “snelle vlucht van het theologische denken en de ontwikkeling van de menswetenschappen” moest de VSKB zich inhoudelijk beraden op de toekomst. En daarbij wilde het bestuur zich rekenschap geven van de wereldopen gestemdheid van na het tweede Vaticaanse concilie.

Een oplossing werd gezocht in het afsplitsen van de commerciële activiteiten van de ideële kant, terwijl de doelgroep van de vereniging een verbreding moest ondergaan. De ideële kant was de “Vereniging tot stimulering van het kerkelijk en godsdienstig-wetenschappelijk bibliotheekwezen VSKB”, de huidige VThB, waar, vanaf 1968, leken en niet-katholieken als volwaardig, stemgerechtigd lid welkom waren.

De commerciële kant, de Bestelcentrale, zette haar werk voort onder de naam *World Library Service* (WLS). WLS kreeg een eigen bestuur, waarin twee VSKB leden zitting hadden. Pater Bakker stond als vanouds als directeur aan het roer. Ook zijn Oost-Europese hobby-horse nam hij mee – het groeide uit tot de “Aktie Communicantes” en in 1974 de stichting Communicantes.

Op de algemene vergadering van 20 en 21 oktober 1969 nam pater Bakker afscheid als VSKB bestuurslid. Waarnemend voorzitter pater Cools dankte hem voor zijn “uitzonderlijke prestaties” rond het Administratiebureau en vroeg de vergadering hem vanwege zijn “stuw- en duwkracht” in bestuur en vereniging als erelid te benoemen. Daar gingen de VSKB leden en pater Bakker graag mee akkoord – binnen de VThB werd dit erelidmaatschap bestendigd.

DE BOEDELSCHEIDING VERLIEP VRIJ HARMONIEUS, maar het waren toch zenuwslopende tijden voor pater Bakker. Vanaf 1969, veel meer dan voorheen, was pater Bakker op zichzelf aangewezen. Hij droeg een grote verantwoordelijkheid, waarbij zijn personeel hem grote zorgen baarde.

Weinig lichtvoetig was daarom het schrijven aan de geestelijke vader van de Belgische VRB pater Herwig Ooms in 1971, waarin pater Bakker op de VSKB mopperde, op “die zoutzakken van leden”, omdat ze zijn ongetwijfeld juiste maar nogal formele argumenten tegen een statutenwijziging hadden genegeerd. Ook raakte hij danig gebrouilleerd met enkele confraters van het klooster Brakkenstein.

Per 1 oktober 1971, bediende de World Library Service bijna 1.700 bibliotheken en instellingen en betrok publicaties van meer dan 1.500 uitgevers in meer dan 80 landen, maar verdere “schaalvergroting” bleef geboden, wilde WLS voortbestaan. Een wereldwijde publiciteitscampagne bracht echter het gewenste effect niet. Nieuwe klanten kwamen er, maar ook veel oude relaties haakten af waardoor de totale omzet te langzaam groeide. Op 9 augustus 1978 vroeg pater Bakker ontslag aan voor de twaalf personeelsleden met inbegrip van de directeur. Drie jaar later, op 15 juli 1981 maakte penningmeester J. Kokx RA de eindbalans op. Enkele facturen en verrekeningen daargelaten, waren alle financiële verplichtingen afgedaan. De World Library Service bestond enkel nog op papier.

Nu had pater Bakker zijn handen geheel vrij voor wat zijn grootste passie was: de lijdende en onderdrukte kerk van Oost-Europa. Maar pater Bakker trof een slecht lot: op het moment dat hij alle vrijheid had, kwam hij op 23 april 1982 geheel onverwacht te overlijden.

GOED 35 JAAR NA ZIJN DOOD ZIJN DE VRUCHTEN VAN PATER BAKKERS MATELOZE INSPANNINGEN nog altijd wonderlijk vers. Een vrucht is de VThB, een andere is de stichting Koinonountes/Communicantes, waar uw geachte spreker werkzaam is. De *VSKB/slash/VThB* bestaat nu 70 jaar, Communicantes al bijna 44.

In beide organisaties wordt eenzelfde ideaal beleefd, dat ook pater Bakkers ideaal was, namelijk het cultiveren van onderlinge interesse en kennismaking, verbondenheid en praktische solidariteit en bijstand geven waar nodig, niet-paternalistisch en in vrijheid maar nooit vrijblijvend.

Communicantes doet het in de open ruimte van ideeën, idealen, hoop en vrees tussen Tilburg en Moskou. De VThB doet dit ongetwijfeld op een nog grotere schaal: in de beslotenheid van de bibliotheek en op het grenzenloze WWW.